

Рібуцун Юлія

НА ДОПОМОГУ ФАХІВЦЯМ ІРЦ: ЕКСПРЕС-ДІАГНОСТИКА ВИВЧЕННЯ ТЕМПО-РИТМІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ МОВЛЕННЯ ТА ЇЇ ПЕРЕДУМОВ

За останні роки значно зросла кількість дітей з особливими мовленнєвими потребами, у т. ч. з труднощами у темпо-ритмічній складовій мовлення. У тезах запропонована експрес-діагностика вивчення темпо-ритмічної складової мовлення та її передумов, що стане в нагоді як фахівцям інклюзивно-ресурсних центрів, так і логопедам освітніх закладів.

Ключові слова: діти з особливими мовленнєвими потребами, темпо-ритмічна складова мовлення, експрес-діагностика, інклюзивно-ресурсний центр.

Key words: children with special speech needs, tempo-rhythmic component of speech, express diagnostics, inclusive resource center.

З метою реалізації права осіб з особливими освітніми потребами (ООП) на здобуття дошкільної, загальної середньої, професійно-технічної та безперервної освіти на всій території України були створені інклюзивно-ресурсні центри (ІРЦ) [1]. Діяльність ІРЦ спрямована насамперед на проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дітей, надання психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових послуг, забезпечення системним і кваліфікованим супроводом дітей з ООП [2].

Чи не найважливішою складовою психолого-педагогічної оцінки є визначення стану сформованості мовленнєвого розвитку дітей. При цьому значна увага приділяється обстеженню темпо-ритмічної складової мовлення – керованої мовцем динамічної системи, що характеризується стійким ритмом і варіативним темпом та здійснює емоційний вплив у системі комунікації [3]. Саме вдало продумана експрес-діагностика допоможе фахівцям ІРЦ, не витрачаючи зайвого часу, визначити особливості темпо-ритмічної складової мовлення та її передумов. Пропонуємо варіант такої експрес-діагностики.

I. Артикуляційний апарат:

– губи: 1) виконання вправ «Посмішка», «Слоненя» (трубочкою), «П'ятачок» (рух по колу); 2) промовляння голосних ([a], [o], [y], [e], [и], [i]), їх сполучень (ao, ue), губних приголосних ([б], [п]); 3) промовляння складів

із губними приголосними та лабіалізованими голосними (**бо, по, бу, пу**); 4) промовляння слів з губними приголосними та лабіалізованими голосними (**бублик, бабуся, папуга, гіпопотам**); 5) промовляння словосполучень з губними приголосними та лабіалізованими голосними (**пухка пампушка, бабусині боби**); 6) промовляння речень з губними приголосними та лабіалізованими голосними (**У бабусі булка. У Пилипка пампушка**);

– щоки: виконання вправ «Кулька» (надути), «Рибка» (втягнути);

– язик: 1) виконання вправ «Голочка» (вузький), «Чашечка» (широкий), «Годинничок» (\leftrightarrow), «Гойдалка» (\updownarrow); 2) промовляння передньоязикових приголосних ([д], [т], [н]), задньоязикових ([г], [ґ], [к], [х]); 3) промовляння складів із передньоязиковими (да, та, на) та задньоязиковими (га, га, ка, ха) приголосними; 4) промовляння слів із передньоязиковими (дитина, дудка, тато, небо) та задньоязиковими (гусак, гава, куля, Хома, горох) приголосними; 5) промовляння словосполучень із передньоязиковими (далека дорога, товстий канат, новий телевізор) та задньоязиковими (гарна книга, хитрий Хома, кухонний кахель) приголосними; 6) промовляння речень із передньоязиковими (Дитина іде додому. Тетянка танцює. Настя нанизує на нитку намистинки) та задньоязиковими (Хома гойдається на гойдалці. Галинка погнала гусей на луг. Гава сидить на ганку. Кошеня Кусь катає клубок) приголосними.

Показники: 1) судоми у різних формах мовлення: а) наявність: наявні чи відсутні; б) ступінь вияву: клонічні, тонічні, клоно-тонічні; в) місце виникнення: верхньогубна, нижньогубна, кутова; під час підйому кінчика / кореня язика, під'язикова, «виганяюча»; г) кількість: поодинокі, часті; д) тривалість: коротко- чи довготривалі; 2) тонус – без особливостей, підвищений, знижений; 3) тремор – відсутній, синкінезії, салівація.

II. Голосова функція: проспівування 1) окремих голосних ([а], [о], [у], [е], [и], [і]), їх сполучень (аое, іои); 2) словосполучень («котику сіренький», «ніченька тихенька»); 3) фрагментів дитячих пісень (автор Наталія Май). Показники: 1) дискоординація процесів дихання та голосоутворення – відсутня / наявна; 2) судоми – відсутні, зімкнені, вокальні, клонічні, тонічні, клоно-тонічні; їх кількість, сила, тривалість у різних формах мовлення.

III. Дихальна функція:

– фізіологічне дихання – спостереження.

Показники: 1) тип – грудне, діафрагмальне, діафрагмально-грудне, верхньо-ключичне; 2) ритм – звичайний, аритмія; 3) темп – звичайний, прискорений, уповільнений; 4) характер вдиху – звичайний, укорочений, надто глибокий;

– мовленнєве дихання: промовляння 1) окремих слів різної складової структури (мо-ре, то-по-ля, ма-ка-ро-ни, фо-то-а-па-рат, ві-де-о-ка-ме-ра); 2) ряду слів на одному видиху (поле, сила, вода; дорога, машина, сорока; галявина, антилопа).

Показники: 1) ротовий видих – достатній, вкорочений, мовлення на вдиху; 2) диференціація ротового та носового вдиху / видиху – відсутня, наявна; 3) тривалість – короткий, достатній видих; 4) характер видиху – відповідає кількості слів у фразі, вкорочений, надто швидкий; 5) судоми – відсутні, клонічні, тонічні, клоно-тонічні, інспіраторні, експіраторні; їх кількість, сила, тривалість у різних формах мовлення.

IV. Дикція: промовляння 1) словосполучень з основними групами приголосних: а) свистячими (дзвінкоголоса синиця, сиза зозуля, солодка цукерка); б) шиплячими (чорний жук, широкий шарф, жовтий джемпер, червоний плащ); в) сонорами (мале лелеченя, хоробрий рак-неборак, дубовий гай); 2) речень з основними групами приголосних: а) свистячими (Синиця весело співає. Зозуля не в'є гнізда. В цирку танцював цап. Дзвінко дзвенять дзвіночки в лузі); б) шиплячими (За мішком шурхотіла миша. Жук сів на жовту жоржину. У Марічки червоні черевички. На куці щебетав щиглик. Над джерелом кружляє джміль); в) сонорами (Рома поремонтував братикового робота. Лелеки та журавлі відлітають у вирій). Показники: 1) якість – чітка, змазана, незрозуміла; 2) подовження звуків – відсутність / наявність; 3) повторення звуків (складів, слів) – відсутність / наявність.

V. Темп: спостереження. Показник: швидкість – звичайний, прискорений, уповільнений.

VI. Ритм: 1) сприймання та відтворення ритмічних малюнків (/ /, //, // /, / //, ///, / ///, /// /, / // /); 2) промовляння рядів складів з одним акцентованим складом (та-та-та, па-па-па, на-на-на). Показник: характер – звичайний, скандований, а-, бради- чи тахіритмія.

VII. Інтонація – повторення речень: а) розповідних (На лузі пасеться коза Манька); б) окличних (Миколко, нумо грати в піжмурки!); в) питальних (Коли в тебе день народження?). Показник: наявність – наявність, відсутність основних видів інтонації.

VIII. Паузація – промовляння речень різних конструкцій (Бабуся напекла пиріжків із капустою, сиром, маком. Наталочка взяла парасольку, бо на вулиці пішов дощ). Показник: наявність – наявність, відсутність розстановки пауз у мовленнєвому потоці.

IX. Ехолалії: спостереження. Показник: наявність – наявність, відсутність.

Х. Хитрощі. Показники: 1) наявність – наявність, відсутність; 2) характер: рухові, психологічні.

XI. Супутні рухи: спостереження. Показник: наявність – наявність, відсутність.

XII. Логофобія: спостереження. Показник – ступінь: відсутній, незначний, виражений.

XIII. Емболофразія: спостереження. Показник: наявність – наявність, відсутність.

XIV. Труднощі початку фрази – повторення фраз: а) без збігів приголосних (Було дощове літо); б) зі збігом приголосних (Квочка висиджує курчат). Показник: наявність – наявність, відсутність.

Загальний висновок: 1) ступінь вираженості мовленнєвого порушення – легкий, середній, тяжкий; 2) характер порушення – постійний, хвилеподібний, рецидивуючий.

Отже, визначення освітніх труднощів дітей і надання їм відповідного рівня підтримки можливе лише за умов проведення якісної діагностики. Запропонована нами експрес-діагностика темпо-ритмічної складової мовлення та її передумов може стати необхідним інструментом у роботі працівників ІРЦ.

Список використаних джерел

1. Рібцун Ю.В. Освітній курс на євроінтеграцію: рівні підтримки дітей з порушеннями темпо-ритмічної складової мовлення. Сучасні тенденції розвитку науки та освіти в умовах євроінтеграції. Вінниця : Вінницький кооперативний інститут, 2022. С. 95-98. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730373>

2. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів / Порошенко М.А., Колупаєва А.А., Ярошук М.В. та ін. К. : Всеукраїнська благодійна організація «Благодійний фонд Порошенка», 2018. 252 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/713131/>

3. Рібцун Ю.В. Варіативність у визначенні освітніх труднощів у дітей з порушеннями темпо-ритмічної складової мовлення. *Традиції та новації у сфері педагогіки та психології*. К. : Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського, 2022. С. 163-167. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/730143/>